

УДК 271.4-732.3(477.83)"18"

DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2021.16.10>

ЛЬВІВСЬКИЙ СИНОД 1891 Р.: ПРИЧИНИ СКЛИКАННЯ, ПЕРЕБІГ ТА НАСЛІДКИ

Олег МАХ

*Івано-Франківський богословський університет імені св. Івана Золотоустого,
кафедра східного канонічного права,
вул. Софрона Мудрого 22, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна*

У статті означені причини скликання, перебіг та наслідки Львівського синоду, що відбувся у Львові у 1891 року. Центральне місце відводиться розгляду питань, піднятих на ньому, зокрема питання celibату, питання василіанської реформи, зміни руського календаря, а також питання евхаристійної практики в УГКЦ. Обґрунтовується теза про важливість рішень та постанов, ухвалених Львівським синодом, для продовження «золотої доби» нашої Церкви і про їх позитивний вплив на хід її подальшого розвитку.

Ключові слова: *целібат, УГКЦ, Василіанський чин, празник Божого Тіла, духовенство, «золота доба» Церкви.*

The article is about the reasons for convocation, the course and the consequences of Lviv synod, which took place in Lviv in 1891. The pride of place goes to examination of issues, raised during the synod, particularly the matter of celibacy, the matter of Basilian reform, changes of Ruthenian calendar, and also the matter of Eucharistic practice in Ukrainian Greek Catholic Church. The thesis about the importance of determination and enactment, adopted by Lviv synod, for continuation of «The Golden Age» of our Church and about their positive impact on the course of its further development has been proved.

Key words: *celibacy, UGCC, Basilian rank, Feast of the Body of God, clergy, «Golden Age» of the Church.*

Львівський синод 1891 – це синод Галицької греко-католицької митрополії, який відбувся у Львові з ініціативи митрополита Сильвестра Сембратовича в дні від 24 вересня до 8 жовтня 1891 року.

Цей синод займає особливе місце у церковному і суспільно-політичному житті Галичини кінця XIX-початку XX ст. Релігійно-обрядове значення цієї події визначається давністю проведення подібного духовного зібрання та появою за цей час значної кількості відповідних питань, що потребували свого вирішення. Адже попередній синод Греко-Католицької Церкви відбувся 1720 р. у Замості. Отже, від часу його проведення до синоду 1891 р. у Львові минув аж 171 рік. З іншого боку, події кінця XIX ст. суттєво змінили позицію греко-католицького духовенства у суспільно-політичному житті Галичини.

«Святоюрська» верхівка в умовах зростання впливу представників світської інтелігенції, активізації громадських організацій та появи перших політичних партій була змушена шукати нові рішення для збереження провідної ролі у громадсько-політичному житті краю. Очевидно, переслідуючи саме цю мету, у 1880-х-на початку 1890-х рр. галицький митрополит Сильвестр (Сембратович) (1885–1898) поступово зближується з народовцями, відмовляючись водночас від підтримки русофільських поглядів¹. Таке зближення було увінчане так званою «ною ерою», проголошеною 25 листопада 1890 р. Юліаном Романчуком на засіданні Галицького сейму. Офіційна підтримка митрополитом такої політики знаменувала протегування ним основних політичних постулатів народовецької партії. Крім цього відчувався суттєвий вплив поляків на церковне життя русинів, який проявлявся у вигідному для перших поданні до Ватикану і Відня інформації про так звану «холмську трагедію» та перехід парафії с. Гнилички Збараського повіту до православного обряду, врахуванні польських інтересів у процесі реформування Василіанського чину, спробі ліквідації греко-католицької духовної семінарії у Відні тощо. Такий церковно-політичний контекст проведення синоду в Львові привів до панування напруженої атмосфери у ході його роботи.

Сама ж ідея проведення синоду стала нагальною ще у 60-х рр. XIX ст., коли посилювались так звані священики-обрядовці, які виступали за очищення греко-католицького обряду від латинських елементів. На додачу до цього, парафіяльне духовенство хвилював ряд питань, що потребували вирішення: справа патронату, проблема «душехватства» з боку римо-католицького кліру, відносини між парохами і сотрудниками тощо. Сприятливі умови для проведення провінційного синоду визріли у середині 80-х рр. XIX ст. У зв'язку із загостренням протиріч між об'єднаною Німеччиною та Російською імперією, зросло зацікавлення австрійського цісарського уряду до «українського» питання, де особливе місце належало Греко-Католицькій Церкві.

Поряд із цим важливо іще раз наголосити, що у Київській унійній митрополії, а згодом у її правонаступниці – Галицькій греко-католицькій митрополії впродовж 170 років від 1720 року з різних причин не було можливості скликання загального синоду для вирішення церковних справ. У 1885 році була створена Станіславівська греко-католицька єпархія і майже одночасно Галицький митрополичий престол посів Сильвестр Сембратович. 1888 року під час перебування в Римі з нагоди святкування 50-ліття священства Папи Льва XIII митрополит Сембратович та єпископ Станіславівський Юліян Пелеш запропонували Апостольській Столиці ідею скликання синоду. Ця ідея отримала схвалення як Риму, так і кліру Галичини й Буковини. 12 серпня 1889 року Апостольський Престол надіслав обширну і

¹ Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів : НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, 1997. – Вип. 3-4, с. 122.

детальну інструкцію щодо проведення синоду. У лютому 1891 року готову схему вислано до Риму, а тим часом аж до червня відбувались передсинодальні засідання і 1 липня митрополит оголосив про скликання синоду на 27 вересня – 13 жовтня 1891 року (27 липня датований відповідний лист).

Перед скликанням синоду митрополит С. Сембратович видав послання до духовенства та вірних. Цей документ містив інформацію про попередні соборові зібрання, про необхідність проведення синоду та сприятливі умови для цього у даний період, про узгодження основних питань організації цієї події з папськими представниками. Митрополитом послання також визначало порядок проведення с синоду. Відповідно до нього передбачалася організація попередні відкриття синодального зібрання підготовчого засідання з метою визначення основних питань, які мали б обговорюватися, та обрання так званих офіціалів (урядників), функції яких були чітко визначені. Апарат урядників складався із синодальних суддів, промоторів (приспівників), секретарів, нотарів, церемоніала, богословів та каноніків. Крім інструкції для синодальних офіціалів, лист С. Сембратовича відповідними декретами регламентував поведінку учасників синоду. Звернення митрополита визначило склад учасників синоду. Члени зібрання не обиралися, а запрошувалися (фактично, призначалися під контролем «святоюрської» верхівки). До участі у синоді були залучені представники вищої греко-католицької ієрархії, крилошани митрополичої та єпархіальних капітул, протоігумен та ігумени монастирів ЧСВВ, професори теології, ректори духовних семінарій і директор Львівської академічної гімназії, декани та управителі деканатів і ті, хто «особливими листами запрошення від нас одержав»².

Львівський синод 1891 року відбувся під головуванням Апостольського делегата титулярного архієпископа Лариси Агостіно Чяски, префекта архівів Ватикану, члена Конгрегації пропаганди віри, який прибув у вересні через Відень і Перемишль до Львова. 24 вересня розпочались загальні синодальні сесії, яких відбулось п'ять; працювали три синодальні комісії по 64 синодальні отці кожна. У соборі святого Юра відбулось 4 урочисті сесії: 27 вересня, 1, 4 і 8 жовтня. Синод завершився 8 жовтня і цього дня були підписані його діяння. Апостольський делегат виїхав зі Львова 12 жовтня через Відень до Риму. Право вирішального голосу належало лише митрополитові та єпископам, решта членів зібрання мали дорадчий голос. Обговорення питань та прийняття рішень мало відбуватися за такою схемою: винесення питань на загальні зібрання, у яких брали участь усі члени синоду; детальний розгляд питань на нарадах спеціальних комісій (секцій); прийняття рішень на загальних засіданнях. Митрополитом послання передбачало створення трьох синодальних комісій, у яких мала б відбуватися основна робота.

² Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині відбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 59.

Під час проведення синоду функціонувало три спеціальні секції: обрядова, дисциплінарна та наукова. У синодальному зібранні, що тривало з 24 вересня до 8 жовтня 1891 р., взяло участь 168 осіб із 250 запрошених³ під керівництвом трьох єпископів і головуванням Апостольського делегата.

Діяння Львівського синоду опубліковані подвійним виданням: латиною в 1895 році в Римі, наступного року у Львові українською мовою під заголовком «Чинности и Рішення руского провінціального Собора в Галичині, отбувшогося во Львові въ році 1891» з «Додатком до чинностей...»⁴, в якому як синодальний документ подано майже весь Замойський синод 1720 року.

На Львівському синоді питання цілібату, яке було предметом дискусій упродовж багатьох століть, виявилось найбільш складним і суперечливим. Спроба його введення для греко-католицьких священників та кандидатів на них розцінювалася галицькою громадськістю як один з інструментів латинізації русинів та як одна з головних причин проведення синодального зібрання. Основним катализатором введення цілібату була позиція на синоді галицького митрополита і папського делегата. С. Сембратович поширював ідею загального безшлюбного стану духовенства ще із середини 80-х рр. XIX ст. У систематизованому ним у 1870 р. релігійному часописі «Руський Сіон» розміщувалися статті та повідомлення, присвячені священничому (обов'язковому) і добровільному (бажаному для усіх) безженству. Однак підготовка до офіційного впровадження загального цілібату для греко-католицького кліру відбувалася поза межами Галицької митрополії: ініціатива цього процесу виходила з польських політичних середовищ, основні підготовчі заходи проводилися у Відні, а їх результати передавалися до Риму. Неможливість одномоментного введення безженства греко-католицького духовенства була очевидною як для віденської нунціатури, так і для римської курії. Тому було вирішено внести у проекти синодальних рішень нечіткі пункти, виконання яких у майбутньому мало сприяти поширенню загального цілібату. Наприклад, учасникам синоду пропонувалися наступні питання: «Чи синод визнає за корисну річ, щоб руські єпископи впливали на підвладне їм духовенство, щоб якнайбільша кількість духовних висвячувалась в цілібаті?» (Synod ruski / Kurjer Lwowski. – 1891. – № 269, 28 wrzeźnia. – S. 1); «Чи не потрібно обирати на посади, що вимагають вільного умислу і постійної уваги, безженних?» (Synod grecko-katolicki / Gazeta Narodowa. – 1891. – № 233, 28 wrzeźnia. – S. 1). Саме із цією метою перший варіант постанови про семінарії був укладений так, щоб піднести статус неодружених священників над одруженим духовенством⁵, рекомендуючи ректорам духовних навчальних закладів заохочувати «питомців» не одружуватися у період здобуття освіти. Метою такого рішення було обмеження впливу представників одруженого

³ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 57-61, 258-264.

⁴ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл.. Митрополичого Ординаріату, 1896, 6.

⁵ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василіян, 1929, с. 179.

духовенства та заснування семінарій нового типу, які б виховували кандидатів на священиків з переконанням у необхідності безшлюбного стану. Однак синодальне духовенство не сприйняло такого нововведення. Спротив греко-католицького кліру запровадженню безженства у публічних обговореннях обґрунтовувався численними аргументами ідеологічного характеру, хоча, насправді, така позиція визначалася тривалою традицією та реаліями душпастирського життя. Право на одруження розцінювалось уніатським духовенством як чи не єдина можливість прожити якщо не заможного, то принаймні в рамках більш-менш нормального забезпечення. Священики виразили своє незадоволення у протесті, укладеному парохом с. Залісся о. Іваном Негребецьким, який підписало близько 80 отців, і 27 вересня депутація духовних осіб передала документ митрополитові. У цій петиції йшлося про можливість ліквідації Греко-Католицької Церкви, у зв'язку із затвердженням подібних рішень, а також про одруження священиків східного обряду як офіційно задокументоване право⁶. Проблема celibату була основним предметом дискусій протягом усього синоду. Вона спочатку обговорювалася на засіданнях наукової комісії, однак 30 вересня розгляд цього питання було передано у компетенцію членів обрядової секції, у зв'язку з гостротою суперечностей навколо даної справи. Більшість представників духовенства на засіданні виступила проти запропонованого проекту постанови. Після завершення обговорення голова обрядової комісії перемишльський єпископ Юліан (Пелеш) зазначив, що не має наміру вводити безшлюбність⁷. Подальше обговорення питання безженства було заплановано на засіданні 3 жовтня. З позицією проти celibату мали виступити о. Йосиф Левицький, о. Євстахій Мерунович, о. Омелян Огоновський та о. Василь Чернецький. Проте дискусія з даної проблеми цього дня велася лише у кулуарах. Учасники синоду вирішили врегулювати справу з папським легатом кардиналом Августиним Чяскою. З цією метою до нього було вислано депутацію священиків. Після повернення вони повідомили про підтримку кардиналом введення безшлюбності. Все це завершилося погрозами духовенства передчасно покинути зібрання⁸.

Щораз більше зростання опозиції до С. Сембратовича в середовищі духовенства змусила його шукати шляхи компромісу насамперед зі священством своєї архієпархії. Тому наступного дня під час обіду він зустрівся з їх представниками. У ході розмови греко-католицький митрополит заявив, що не хоче вводити загальний celibат, а також просив не допустити передчасного завершення синоду⁹. Тоді ж, на третьому загальному засіданні

⁶ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 11.

⁷ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 180.

⁸ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 181-182.

⁹ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 183.

професор Львівського університету Ісидор Шараневич, від імені Ставропігійського братства, вручив папському делегатові листа з протестом проти введення целібату, а власний проект постанови про безшлюбність запропонував віце-ректор Львівської духовної семінарії о. Йосиф Мельницький. Згідно з ініціативою останнього, безженний стан духовних вважався кращим і бажаним, але, якщо семінаристи відчували, що целібат буде для них «небезпечним чи навіть шкідливим», їм дозволялось одружуватись. Таким чином, за вихованцями семінарії залишалось право на шлюб¹⁰. Цей проект постанови був узгоджений з перемишльським єпископом Юліаном (Пелешом), який вніс до нього лише незначні поправки. В остаточному варіанті тексту постанови безшлюбний стан духовенства вважався кращим, ніж одружений, втім наголошувалось на пораді целібату у Святому Письмі, а не необхідність для священників. Чергова депутація отців передала даний проект папському делегату, який наполягав на запровадженні целібату, аргументуючи це несприйняттям латинниками одружених духовних осіб як справжніх католиків. Однак не переконавши священників, кардинал звернувся до них в образливій формі¹¹. У такій ситуації Ю. Пелеш порадив синодальним духовним особам звернутися до митрополита. Гостра дискусія між С. Сембратовичем і священниками, позитивного результату не дала. Більше того священники дали зрозуміти С. Сембратовичу, що вважають його позицію та дії зобов'язанням, даним полякам. На синодальному засіданні 5 жовтня митрополит Сильвестр виступив з промовою, у якій вказав мету своїх дій та позиції – збільшення кількості неодруженого греко-католицького духовенства, а не введення загального целібату. Під час виступу митрополит засудив учасників депутацій до папського делегата, назвавши їх бунтівниками, а окремим з них навіть погрожував суспензією¹². З гострою критикою слів ієрарха виступили отці Іван Негребецький та Йосиф Крушинський. Так, о. І. Негребецький наголошував на порушенні митрополитом папського декрету про свободу слова на синоді. У свою чергу, о. Й. Крушинський звинувачував С. Сембратовича у поступках Риму задля отримання нових титулів. Після завершення засідання духовенство працювало над редакцією постанови. Було узгоджено два варіанти рішення стосовно целібату. Перший з них нагадував видозмінений проект о. Й. Мельницького. На початку ухвали цитувалися слова апостола Павла: «Нежонатий старається про Господніх, як угодити Господеві, а жонатий старається про світських, як угодити дружині» (I Кор. 7, 32-33), а далі містилося доведення канонічного права греко-католицьких священників на одруження. Інша постанова була укладена отцями Іваном Копистянським та Теофілом Сембратовичем. Дане рішення також включало слова апостола Павла і визнавало перевагу нежонатих духовних осіб над

¹⁰ Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 184-185.

¹¹ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 14-16.

¹² Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священника в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян, 1929, с. 187-188.

одруженими. Тут за семінаристами залишалось право вибору щодо шлюбу. Постанова закінчувалась словами апостола Павла: «краще одружитися, ніж розгулювати»¹³.

Остаточне рішення стосовно целібату було прийняте 6 жовтня на загальному засіданні. Учасники наради розглядали два проекти постанови: запропоновану С. Сембратовичем та змінену священниками. Після незгоди більшості духовенства з варіантом ухвали, ініційованим митрополитом, греко-католицький ієрарх поставив на голосування проект постанови отців І. Копистянського та Т. Сембратовича, який, вочевидь, був узгоджений з Ю. Пелешом. Єпископи з більшістю духовенства схвалили цей варіант, однак С. Сембратович не дав остаточної згоди на затвердження даного рішення. Тому учасники синоду побоювалися його зміни на урочистому засіданні. Незважаючи на прочитання 8 жовтня апробованої духовенством постанови стосовно целібату, в опублікованих у 1896 р. ухвалах синоду згадане рішення все-таки було змінено.

На окрему увагу заслуговує перебіг обговорення проекту реформи Василіанського чину на Львівському синоді. Адже різниця поглядів у середовищі монахів-василіан, парафіяльного духовенства та греко-католицьких ієрархів, галицьких політиків у кінці ХІХ ст. стосовно реформи ЧСВВ (1882-1904) зумовила розгортання серйозної дискусії на відповідну тему під час проведення Львівського синоду. Реформування Василіанського чину було доручено єзуїтам. Щоправда, на початку 1880-х рр. пропонувалося два варіанти реорганізації василіан. Перший проект був сформульований галицьким митрополитом Йосифом Сембратовичем, який передбачав створення інших та оновлення діючих новіціатів самими представниками ЧСВВ та підпорядкування монастирів греко-католицькими ієрархам. Свою позицію Й. Сембратович висловив після проведення канонічної візитації монастирів ЧСВВ Галичини у листі від 2 січня 1882 р. до префекта Конгрегації пропаганди віри у Римі кардинала Джовані Сімеоні¹⁴. Протоігумен Галицької провінції Чину о. Климентій Сарницький запропонував інший варіант реформи. На його думку, ефективна реорганізація Василіанського чину була можливою лише за допомогою представників інших орденів: воскресенців або єзуїтів. Саме проект протоігумена було затверджено на нараді у галицького намісника графа Альфреда Потоцького, що відбулася 29 квітня 1882 р. у Львові. Початок реформи викликав хвилю протестів василіан та парафіяльних священників, а Й. Сембратович під тиском державної влади та римської курії був змушений піти з митрополичого престолу. На його місце було призначено С. Сембратовича, який ще у статусі адміністратора митрополії, зайняв протилежну до свого попередника і дядька позицію. Він рішуче протиставляв

¹³ Герич Ю. Проблема целібату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895–1976). Наук. зб. – Мюнхен : Вид-во «CICERO», 1982. – Том IX, с. 127.

¹⁴ Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – WarszawaKraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995, S. 210.

себе критикам реформи і демонстрував свою підтримку єзуїтам¹⁵. Здійснення перетворень ЧСВВ єзуїтами було засуджено більшістю духовенства Львівського синоду. Священики вважали більш необхідним не стільки реорганізацію новіціатів, скільки реформування старших монахів. Греко-католицький клір вимагав передати керівництво проведенням перебудови Чину місцевим ієрархам. Дізнавшись про дискусію навколо василіанської реформи, митрополит С. Сембратович заборонив обговорення цієї проблеми. Згідно із синодальними рішеннями, оновлення ЧСВВ єзуїтами повністю схвалювалася¹⁶. Позитивні наслідки реорганізації василіан засвідчують правильність позиції С. Сембратовича.

Не менш дискусійне питання Львівського синоду полягало у тому, щоб визначити статус та повноваження ієрархів Греко-Католицької Церкви, адже з часу Берестейської унії права останніх поступово обмежувались. Так, о. Олексій Торонський запропонував звернутися до Папи Римського з проханням надати галицькому митрополитові статус патріарха, що дало би змогу самостійно затверджувати єпископів. У свою чергу, о. О. Стефанович вимагав гідного представництва греко-католиків у Римі. Крім цього, синодальне духовенство виступило за скасування постанови Замойського синоду «Про єпископів», згідно з якою очолити єпархію міг лише вихованець монастиря ЧСВВ: «синод вирішив постановити, щоби в майбутньому ніхто, хіба отримав би дозвіл Святого Престолу, не міг бути Єпископом, котрий не зложив ісповідання монашого. Ніхто же не може зложити таке ісповідання, хто перед тим не відбув у стінах монастирських рік іспитання монашого і шість тижнів після установ і звичаїв чина св. Василя Великого»¹⁷. Власне, тільки остання вимога була узаконена синодальними ухвалами. Стосовно інших пропозицій священиків з питань статусу та повноважень греко-католицьких ієрархів А. Чяска висловив чітку позицію – подібні рішення не можуть прийматися на провінційному синоді.

Важливо, що на синоді відбулась спроба введення до руського календаря чотирнадцяти латинських свят, а також внесення до списку святих Греко-Католицької Церкви Ігнатія Лойолу, Педро Арбуеса і Томаса Торквемаду. Вже на початку синодального зібрання поширилися чутки про можливість скасування руських свят¹⁸. Більша частина уніатського духовенства виступила проти затвердження даної постанови. Священики аргументували свій спротив такому нововведенню можливістю заміни руських ікон на латинські, а юліанського календаря – на григоріанський, а також на науковому рівні доводили окремішність обох обрядів. Протилежну позицію знову ж таки

¹⁵ Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – WarszawaKraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995, S. 211.

¹⁶ Чинности і рішення руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1896, с. 237-238.

¹⁷ Додаток до Чинностей і рішень руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1897, с. 236.

¹⁸ Русько-католицький синод у Львові // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 216, 25 вересня (7 жовтня), с. 1.

зайняв С. Сембратович. Митрополит пояснював доцільність прийняття згаданої пропозиції попереднім внесенням до календаря кількох латинських свят. У процесі дискусії навколо цього питання мали місце навіть скарги духовенства на С. Сембратовича до синодального суду. Зокрема, у такий спосіб на дії митрополита нарікав о. Ілля Мардарович. Незважаючи на тиск церковного ієрарха на отців, постанова про внесення латинських свят до руського календаря та поповнення списку святих Греко-Католицької Церкви латинськими праведниками була відхилена.

На синоді також були підняті обрядові питання, оскільки греко-католицький обряд містить елементи як православної, так і католицької традицій богослужіння, що уможлиблює певні впливи кожної з них на клір. Інтенсивність та напрями таких впливів часто мали політичний характер. У 80-90-ті рр. XIX ст. у Галичині були поширені переходи духовенства та цілих парафій з одного обряду до іншого. Зміни обрядової приналежності були двох напрямів: з греко-католицизму до православ'я (наприклад, у 1882 р. з греко-католицького до православного обряду перейшла парафія с. Гнилички¹⁹) та з греко-католицизму до латинства (так, 1892 р. греко-католицька парафія с. Тучапи перейшла до латинського обряду). Відтак, намітилась подвійна тенденція у цьому питанні. З одного боку православні впливи давали підстави відноситися до священників, що переходили до православ'я, як до прихильників Російської імперії та схизматиків. А з іншого – поширення католицьких елементів дозволяло говорити про полонізацію та латинізацію греко-католицьких отців. Тож для синодального духовенства було важливо врегулювати питання чистоти обряду та релігійного індиферентизму (толерантності до релігії). На Львівському синоді священники ставили перед собою мету зберегти окремішність східного католицизму. Тому вони вимагали заборонити перехід парафій з греко-католицького до будь-якого іншого обряду.

Рішення, прийняті на Львівському синоді, були передані до Риму, де у 1895 р. затверджені Конгрегацією поширення віри і Папою Римським, а через рік опубліковані²⁰. Постанови синоду регулювали питання догматичного, обрядового, організаційного та суспільно-політичного характеру. Синодальні ухвали мали бути затверджені на єпархіальних синодах. Проведення таких зібрань в усіх трьох греко-католицьких областях в силу тих чи інших обставин відбулися неодноразово: у Станіславові – 28-30 вересня 1897 р.²¹; у Львові – 7-9 грудня 1897 р. (проведення Львівського єпархіального синоду двічі переносилося (на 12-14 жовтня і на 7-9 грудня 1897 р.), у зв'язку із хворобою

¹⁹ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 / Кость Левицький. – Львів : Друк. оо. Василіан, 1926, с. 195.

²⁰ Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов : накл. Митрополичого Ординаріату, 1896.

²¹ Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня, с. 3.

С. Сембратовича)²²; у Перемишлі – 1-3 листопада 1898 р.²³. Під час єпархіальних синодів духовенству надавалося право вносити власні поправки та пропозиції. Священики Перемишльської єпархії, скориставшись цим правом, консолідовано виступили зі своїми ініціативами у справах дяків, парафіяльного кліру, шкільництва тощо. Місцеві духовні «в мирі і спокої виміняли свої думки між собою, висказали Преосвященному свої бажання і розійшлися так між собою, як і з своїм Єпископом Константином (Чеховичем) в найбільшій любові та гармонії і з піднесеним почуттям повернули...»²⁴. Проте далеко не весь клір митрополії зумів використати можливість внести поправки до ухвал синоду на єпархіальних синодах. На синодальному зібранні у Львові до розгляду пропозицій духовенства справа навіть не дійшла через витрату значного часу на зачитування соборних постанов та важкий стан здоров'я митрополита, хоча «багато справ були вельми пекучі і клір покладав всяку надію, що вони будуть обговорені та розпочнуться бодай вступні праці до їх полагодження»²⁵. Запрошене на місцевий синод духовенство Станіславівської єпархії не було ознайомлене з прийнятими на синоді 1891 р. рішеннями і не могло прослідкувати поправок, зроблених в Римі, а тому прийняло затверджені Апостольським Престолом синодальні ухвали²⁶. Отже, греко-католицькі ієрархи намагалися уникнути опозиції парафіяльного кліру апробованим римською курією постановам Львівського синоду, однак запобігти протестам духовенства їм не вдалося.

Внаслідок цих подій питання celibату, що викликало на Львівському синоді найгострішу полеміку, було вирішено на користь віденської нунціатури, папського престолу, польських сил та галицького митрополита. Прийнятий більшістю духовенства проект постанови, що регулював функціонування духовних семінарій, був змінений в опублікованих рішеннях синоду. По-перше, незважаючи на опозицію священиків, до тексту ухвали було додано вище згадані слова апостола Павла. По-друге, керівництву духовних семінарій надавалися вказівки стосовно наполегливого заохочення майбутніх отців до безшлюбності, на відміну від прийнятого на синоді проекту постанови, де передбачалася лише порада celibату як досконалішого стану, ніж подружнє життя. Такі зміни зводили нанівець усі спроби синодального духовенства позитивно для себе вирішити проблему безженства. Крім того, до ухвали синоду про заборону семінаристам одружуватись перед завершенням навчання було додано пункт про заручини, згідно з яким питомцям не

²² В справі руського синоду церковного // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня, с. 1.

²³ Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада), с. 1.

²⁴ Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада), с.1.

²⁵ Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня, с. 3.

²⁶ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 20-21.

дозволялося ставати нареченими під час навчального процесу²⁷. Така зміна суперечила попереднім рішенням синоду. Змінені положення синодальних постанов у справі подружнього життя уніатського духовенства стали причиною протестів галицьких священиків на єпархіальних синодах. Такі протести підписало 36 отців Львівської архієпархії та 92 духовних осіб Перемишльської єпархії. У цих документах інформувалося про незгоду кліру з опублікованою ухвалою та наводився текст прийнятої на синоді постанови²⁸. Пояснення митрополита С. Сембратовича, дані на вимогу священиків після Львівського архієпархіального синоду, про подання на затвердження до Риму двох проектів ухвали про семінарії (прийнятий більшістю духовенства на синоді та власний, що містив неапробовані синодальним кліром положення), свідчать про визначальну роль у вирішенні проблеми целібату віденських та римських чинників. Адже, незалежно від авторства схваленої у Ватикані постанови (був це С. Сембратович чи А. Чяска), намір введення безшлюбності для греко-католицького духовенства формувався під тиском польських релігійних (Мечислав Ледоховський) та політичних (К. Бадені) сил²⁹.

Підсумовуючи сказане, варто відзначити, що на Львівському синоді 1891 р. найбільше дискусій викликали питання, які у певній мірі могли свідчити про внесення латинських практик до греко-католицького обряду. Проблеми целібату, василіанської реформи, зміни руського календаря супроводжувалися гострими дискусіями, які інколи досягали найвищого рівня напруги. Зважаючи на підтримку митрополита Сильвестра усіх вище згаданих ініціатив, визріло невдоволення діями останнього серед синодального духовенства. Особливо палкі суперечки зумовлювала постанова про духовні семінарії, через яку, власне, робилися спроби початку впровадження безшлюбності для уніатського кліру. Аргументи галицького архієпископа на користь целібату, що зводилися до необхідності створення відповідної основи для зайняття найвищих церковних урядів, видавалися духовним особам недостатньо переконливими. Тому останні, засвідчуючи здатність захищати традиції свого обряду, твердо відстоювали право греко-католицького духовенства на одруження.

На ньому зустрілись дві течії – консервативна, яка обстоювала непорушність власних східних традицій Церкви, та реформаторська, що закликала до більшого наближення до Латинської Церкви.

Апостольський референт обрядових справ відкинув ці постанови. Але у ментальності вірних і священослужителів панувало переконання, що літургійні постанови, прийняті на Львівському синоді, є правосильними. На

²⁷ Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів : друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924, с. 24-25.

²⁸ Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви 1891 року: історико-церковний та суспільно-політичний аспект / І. Антоняк. – Львів, 2004, с. 68.

²⁹ Герич Ю. Проблема целібату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895– 1976). Наук. зб. – Мюнхен : Вид-во «CICERO», 1982. – Том IX, с. 126-127.

його постанови активно посилався у своєму Типіку о. Ісидор Дольницький³⁰. Так, до прикладу, перша частина Типіку про загальний вид богослужінь – це фактично текст рішень Львівського синоду 1891 року, автором якого був сам отець о. Дольницький, і який потрапив майже без змін до Типіка. Схожі уривки з рішень синоду зустрічаємо також і в інших частинах книги. Зокрема, вони є у місцях книги, присвячених спеціальним богослужінням: надвечір'ям свят Різдва і Богоявлення, пасхальним урочистостям і приготуванні до них вже від Квітної неділі, періодові Великого посту тощо. Однак, у другій, третій і четвертій частинах бачимо палітру різноманітних джерел-коментарів. У дусі постанов цього синоду в Львові в 1905 р. був виданий служебник.

В питаннях ж євхаристійної практики Львівський синод ухвалює дуже важливі рішення й постанови. Передусім, синод, посилаючись на буллу Папи Урбана IV-го, на рішення Тридентського Собору та на практику майже всіх Східних Католицьких Церков, не тільки апробує празник Божого Тіла (Пресвятої Євхаристії), відзначати який було наказано отцями Замойського синоду, але й підносить його до ряду великих Господніх празників з 8-денним попразденством та наказує щорічно святкувати його в четвер після неділі Всіх Святих. Втім з огляду на будній день, поручає переносити його на наступну неділю. Цієї неділі по заамвонній молитві має бути похід зі Святими Тайнами з церкви до чотирьох на різних місцях приготованих престолів. А де цього не можна б зробити, то треба три рази обійти церкву зі Святими Тайнами, вернутися до престолу й уділити благословення Святими Тайнами. Типік о. Дольницького подає точні приписи, як має відбуватися процесія зі Святими Тайнами до чотирьох престолів та які при тих престолах треба читати Євангелія.

Львівський синод потверджує звичай, давніше прийнятий у нашій Церкві, а саме, щоб на празник Пресвятої Євхаристії і храмовий празник під час Святої Літургії виставляти Святі Тайни. В цих днях має бути благословення Святими Тайнами, а в празник Пресвятої Євхаристії подвійне благословення: одне на початку Літургії, а друге при кінці Літургії по процесії. Перед благословенням Святими Дарами треба відспівати суплікацію.

Синод дозволяє іти на процесію зі Святими Тайнами також при інших урочистих нагодах, як празник Пасхи, з нагоди місій або під час відпустів. А коли нема процесії, то щоб у празничних чи особливих днях було виставлення Найсвятіших Тайн зі суплікацією. При виставленні Святих Тайн і процесії в празник Пресвятої Євхаристії і в празник храму Синод каже уживати монстранцій, а при інших нагодах може бути виставлення або в монстранції або в дарохранильниці.

Документи Львівського синоду 1891 року приписують зберігати давно прийнятий у нас звичай, щоб виставляти Найсвятіші Тайни у Велику П'ятницю і Суботу на Божому гробі або на престолі, а також носити їх під час обходу

³⁰ Дольницький І. Типікь Церкве Руско-католическія. – Львів, 1899 (церковнослов'янська версія, оригінал).

довкола церкви з плащаницею у Велику П'ятницю і перед утреною Господнього Воскресіння.

Апостольська Столиця при реформі наших богослужбових книг у 1940-их роках, маючи на увазі рішення Замоїського і Львівського синодів та традицію нашої уніатської Церкви, не викреслила з нашого церковного календаря празника Пресвятої Євхаристії, але залишила його під назвою «Врочисте поклоніння Пречистим Тайнам Тіла і Крови Господа Нашого Ісуса Христа».

Звісно, добре і похвальне всяке почитання Пресвятої Євхаристії, але найліпше те, що найкраще відповідає волі Христа Господа, найбільше згідне з традицією Східної Церкви та в дусі нашого обряду, а таким почитанням є якраз любов і поцінування Святої Літургії та часте Святе Причастя. Того бажає Христос, до того заохочує Свята Церква й того вимагає потреба нашої душі.

Отже, Львівський синод 1891р. ухвалив досить важливі рішення та постанови, які стали вагомим підґрунтям для продовження «золотої доби» нашої Церкви і позитивно вплинули на хід її подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви 1891 року: історико-церковний та суспільно-політичний аспект / І. Антоняк. – Львів, 2004. – 95 с.
2. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. ХІХ ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича, 1997. – Вип. 3-4. – С. 118-139.
3. В справі руського синоду церковного // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня. – С. 1-2.
4. Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897. / о. О. Стефанович [та ін.]. – Львів: друкарня Наук. т-ва ім. Шевченка, 1924. – 41 с.
5. Герич Ю. Проблема celibату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Юрій Герич // Збірник на пошану Василя Орелецького (1895– 1976). Наук. зб. – Мюнхен: Вид-во «CICERO», 1982. – Том ІХ. – С. 111-127.
6. Додаток до Чинностей і рішень руського провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов: наклад. Митрополичого Ординаріату, 1897. – 640 с.
7. Дольницький І. Типикъ Церкве Руско-католическія. – Львів, 1899 (церковнослов'янська версія, оригінал). – 590 с.
8. Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. Платон Мартинюк. – Жовква: Друкарня оо. Василіян, 1929. – С. 175-202.
9. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 / Кость Левицький. – Львів: Друк. оо. Василіян, 1926. – 432 с.
10. Новинки // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 206, 12 (24) вересня. – С. 3.
11. Русько-католицький синод у Львові // Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1891. – Ч. 216, 25 вересня (7 жовтня). – С. 1.

12. Синод дієцезіальний в Перемишлі / Діло. – Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 1898. – Ч. 241, 29 жовтня (10 листопада). – С. 1-2.
13. Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов: наклад. Митрополичого Ординаріату, 1896. – 272 с.
14. Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – Warszawa; Kraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995. – Т. XXXVI/2, Zesz. 149. – S. 209-212.

REFERENCES

1. Antoniuk I. Lvivskyi sobor Hreko-Katolytskoi Tserkvy 1891 roku: istoryko-tserkovnyi ta suspilno-politychnyi aspekt / I. Antoniuk. – Lviv, 2004. – 95 s.
2. Arkusha O. Ukrainyky natsionalno-politychnyi rukh u Halychyni naprykintsi 80-kh rr. KhIKh st. / Olena Arkusha // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svydomyt, derzhavnist. – Lviv : NAN Ukrainy, In-t ukrainoznav. im. I. Krypiakovycha, 1997. – Vyp. 3-4. – S. 118-139.
3. V spravi ruskooho synodu tserkovnoho // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch.182, 14 (26) serpnia. – S. 1-2.
4. Vysvitlennia do istorii Lvivskykh Synodiv z rokiv 1891 i 1897. / o. O. Stefanovych [ta in.]. – Lviv : drukarnia Nauk. t-va im. Shevchenka, 1924. – 41 s.
5. Herych Yu. Problema tselibatu na Lvivskomu Provintsiinomomu Synodi (1891) / Yurii Herych // Zbirnyk na poshanu Vasylia Oreletskoho (1895– 1976). Nauk. zb. – Miunkhen : Vyd-vo «CICERO», 1982. – Tom IKh. – S. 111-127.
6. Dodatok do Chynnostei i rishen ruskooho provyntsyalnoho sobora v Halychyni otbuvshohosia v Lvovi v r. 1891. – Lvov : nakl. Mytropolychoho Ordynariatu, 1897. – 640 s.
7. Dolnytskyi I. Турукъ Тсеркве Руско-католыческiia. – Lviv, 1899 (tserkovnoslovianska versiiia, oryhnal). – 590 s.
8. Zapysnyk o. Myrona Podolynskoho // Martyniuk P., o. Nepodilene sertse sviashchenyka v sluzhbi Boha i Tserkvy / o. Platon Martyniuk. – Zhovkva : Drukarnia oo. Vasyliian, 1929. – S. 175-202.
9. Levytskyi K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848-1914 / Kost Levytskyi. – Lviv : Druk. oo. Vasylian, 1926. – 432 s.
10. Novynky // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch. 206, 12 (24) veresnia. – S. 3.
11. Rusko-katolytskyi synod u Lvovi // Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1891. – Ch. 216, 25 veresnia (7 zhovtnia). – S. 1.
12. Synod dietsezialnyi v Peremysli / Dilo. – Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka, 1898. – Ch. 241, 29 zhovtnia (10 lystopada). – S. 1-2.
13. Chynnosty i rishennia ruskooho provyntsyalnoho sobora v Halychyni otbuvshohosia v Lvovi v r. 1891. – Lvov : nakl. Mytropolychoho Ordynariatu, 1896. – 272 s.
14. Zięba A. Sembratowicz Józef / Andzej Zięba // PSB. – Warszawa; Kraków : Instytut historii Tadeusza Manteuffla, 1995. – Т. XXXVI/2, Zesz. 149. – S. 209-212.

Стаття надійшла до редакції: 13.09.2021